

**Τὸ διήγημα «Μπουχούνστα»
καὶ οἱ κρυφὲς ἐξορμήσεις
τοῦ Μ. Καραγάτση στὰ Τρίκαλα**

Μιχ. Καραγάτσης

Τὸ διήγημα ἢ ἀκριβέστερα ἢ νουβέλα «Μπουχούνστα» πρωτοκυκλοφόρησε στὴν Ἀθήνα τὸ 1945 ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸ οἶκο «Δημητρίου Δαμητράκου Α.Ε.». Περιλαμβάνετο μεταξὺ ἄλλων διηγημάτων τοῦ Καραγάτση στὸν τόμο μὲ τὸν τίτλο «Πυρετὸς». Ἀργότερα, τὸ ἴδιο διήγημα συμπεριλήφθηκε στὴ συλλογὴ διηγημάτων μὲ τὸν τίτλο «Τὸ μεγάλο συναξάρι» (1951). Ἀναμφισβήτητα πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα καὶ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα ἀφηγήματα τοῦ Καραγάτση τόσο γιὰ τὴν πλοκὴ, ὅσο καὶ γιὰ τὴν μορφὴ του.

Ὡς κειμενικὸς ἀφηγητὴς παρουσιάζεται ὁ Βασίλης Φόμιτς Σολομόνωφ, ρῶσος ἐμικρὸς, ἀπὸ τοὺς «ἄσπρους» τοῦ ρωσικοῦ ἐμφυλίου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὶς σημειώσεις τοῦ Καραγάτση, ἔδωσε σὲ πολλοὺς τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτὸς ἦταν τὸ ἔνασμα γιὰ τὴ μυθιστορηματικὴ φυσιογνωμία τοῦ Λιάπκιν. Ὁ Καραγάτσης διαψεύδει τὴν ἐντύπωση αὐτὴ, ἂν καὶ μερικὰ περιστατικὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ ἐνὸς μοιάζουν καταπληκτικὰ μὲ κάποια περιστατικὰ τῆς ζωῆς τοῦ ἄλλου. Ὁ Σολομόνωφ συνεργάστηκε μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἀναγκάστηκε νὰ τοὺς ἀκολουθήσει κατὰ τὴν ὑποχώρησή τους, παίρνοντας μαζί καὶ τὶς δύο κόρες του. Στὰ σύνορα, ὅμως, εἶτε ἀπὸ τὸν φόβο τῶν ἀνταρτῶν, εἶτε ἀπὸ τὶς δικές του τύψεις, αὐτοκτόνησε παίρνοντας μαζί στὸν θάνατο καὶ τὰ δύο του κορίτσια. Αὐτὸς ὁ Σολομόνωφ ἄφησε πίσω του κάτι χαρτιά, τὰ ὁποῖα γιὰ τὶς ἀνάγκες τῆς ἀφήγησης περιῆλθαν στὰ χέρια τοῦ Καραγάτση. Κοιτάζοντας τα κάποιος ρωσομαθὴς φίλος τοῦ συγγραφέα, ἀνακάλυψε ὅτι περιεῖχαν ἐνδιαφέρουσες σημειώσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὶς ἀναφερόμενες στὴ «Μπουχούνστα». Ὁ Καραγάτσης χτένισε λογοτεχνικὰ τὸ χειρόγραφο αὐτό, τοῦ ἔδωσε, δῆθεν, τὴν πρέπουσα λογοτεχνικὴ μορφὴ, γεγονός που τοῦ ἐπέτρεψε στὸ τέλος νὰ βάλει καὶ τὸ δικό του ὄνομα, δίπλα σὲ ἐκεῖνο τοῦ Βασίλη Φόμιτς Σολομόνωφ.

Τι εἶναι ὅμως ἡ «Μπουχούνστα»; Κατ' ἀρχὴν ἄς ἐντάξουμε χρονολογικὰ τὴν ὅλη ἱστορία. Τὸ βιβλίο γράφτηκε καὶ ἐκδόθηκε τὸ 1945. Ὁ Σολομόνωφ αὐτοκτόνησε τὸ 1944. Ἄρα, τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι γράφτηκε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1944 καὶ ἀρχὲς τοῦ 1945, ὅταν εἶχε, ἤδη, ξεσπάσει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στὴν Ἑλλάδα. Στὴ νεοελληνικὴ γραμματεία εἶχε ἐμφανιστεῖ τὸ κίνημα τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ, καθὼς εἶχαν

έκδοθεῖ οἱ ποιητικὲς συλλογὲς «Στοῦ γλυτωμοῦ τὸ χάζι» τοῦ Θ. Ντόρρου (1930), «Υψικάμινος» τοῦ Ἀνδρέα Ἐμπειρικοῦ (1935), «Μὴν ὀμιλεῖτε εἰς τὸν ὀδηγὸν» τοῦ Νίκου Ἐγγονόπουλου (1937) καὶ ἡ «Ἀμοργὸς» τοῦ Νίκου Γκάτσου (1943), γιὰ τὶς ὁποῖες εἶχε γίνῃ πολὺς λόγος στὰ περιοδικὰ καὶ τὶς ἡμερησίδες τῆς ἐποχῆς.

Ὁ Καραγάτσης, γνώστης τῶν τεκταινομένων στὸν χῶρο του, πεπαιδευμένος στὸ ἔπακρο, δαιμονικὸ στοιχεῖο καὶ φύσει παρορμητικὸς, δὲν ἄφησε ἀνεκμετάλλευτο τὸ πνεῦμα τοῦ ὑπερρεαλισμοῦ. Φύση ἐπαναστατικὴ καὶ ἀτίθαση ὁ ἴδιος, δὲν ἀρνήθηκε τὶς δυνατότητες νὰ παίξει μὲ τὴ λογικὴ καὶ τὸ παράλογο, νὰ παντρέψει τὶς κάθε εἶδους ἐκτροπὲς τῆς ἀφήγησής μὲ τὴν ὑπερβολικὴ φαντασία καὶ τὴν ὑπερλογικὴ, ποὺ τοῦ πρόσφερε ὁ ὑπερρεαλισμὸς. Δὲν θέλω νὰ πῶ ὅτι ἡ «Μπουχούνστα» εἶναι ἕνα ὑπερρεαλιστικὸ ἀφήγημα. Διαπνέεται ὅμως ξεκάθαρα ἀπὸ τὸ ἀνατρεπτικὸ πνεῦμα τοῦ κινήματος αὐτοῦ καὶ κινεῖται στὰ πλαίσια τῆς ὑπέρ-ιστορίας, τοῦ ὑπέρ-χώρου καὶ τοῦ ὑπέρ-χρόνου, καθιστώντας ὑπεύθυνο ἕνα ἄορατο ἐνοποιητικὸ πεδίο, ποὺ λειτουργεῖ στὴ φύση καὶ στὴν ἀνθρώπινη φαντασία συσπειρωτικὰ, καθιστώντας πλησιόχωρα καὶ μὲ ἐνιαία ἀντίληψη ἱστορικὰ γεγονότα ἐντελῶς διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ χώρου, τοῦ χρόνου καὶ τῆς πραγματικῆς τῶν ἐξέλιξης. Παρακάτω πιστεῶ ὅτι θὰ κατανοηθοῦν αὐτοὶ οἱ παράξενοι ὄροι ποὺ χρησιμοποιοῦ.

Προχωρώντας στὴν ἀνάγνωση τῆς «Μπουχούνστα» ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι ὁ ἀφηγητὴς περιγράφει μιὰ μετάβαση ἀπὸ τὴ Λάρισα στὰ Τρίκαλα. Ἡ ἀφετηρία καὶ ὁ προορισμὸς βέβαια δὲν ἀναφέρονται πουθενὰ ρητῶς, τὰ συμφραζόμενα ὅμως τὸ καταδηλώνουν, παρ' ὅλες τὶς φαντασιακὲς ἐκτροπὲς ποὺ συσκοτίζουν τὴν ὑπόθεση. Ὁ Καραγάτσης περιγράφει μιὰ διαδρομὴ ποὺ εἶχε κάνει πολλὲς φορές, ἄλλοτε φανερὰ καὶ ἄλλοτε κρυφὰ ἤ, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε διαφορετικὰ, ἄλλοτε δημοσίως καὶ ἄλλοτε ἰδιωτικῶς, ἄλλοτε ἐπισήμως καὶ ἄλλοτε ἀνεπισήμως. Τὶ τὸν τραβοῦσε στὰ Τρίκαλα; Μὰ ἡ συλλογὴ πληροφοριῶν, πρωτίστως, γιὰ τὶς δημοσιογραφικὲς καὶ πεζογραφικὲς του ἀνάγκες, ἡ βίωση ἐμπειριῶν καὶ ἡ ἐν γένει ἱκανοποίησις τοῦ ἐκρηκτικοῦ, ἀπὸ ὅλες τὶς ἀπόψεις, ἀνδρικοῦ ταμπεραμέντο του. Ὁ Καραγάτσης συχνὰ ἀσφυκτιοῦσε, ὅπως περιγράφεται ἀπὸ πολλοὺς μελετητὲς του, στὴν μικροαστικὴ κοινωνία τῆς Λάρισας, ὅπου ὅλοι γνώριζαν κι αὐτὸν καὶ τὴν οἰκογένειά του. Ἡ ἐξόρμησις, λοιπὸν, στὰ Τρίκαλα τοῦ ἔδινε τὴν ψευδαἰσθησις τῆς ἀνωνυμίας καὶ τῆς ἐλευθερίας νὰ χαρεῖ τὶς μικροπαρανομίες του.

Οἱ Ροδόπουλοι, ὅμως, ἦταν γνωστοὶ καὶ στὰ Τρίκαλα, τουλάχιστον σὲ κάποιους ἐγγράμματους καὶ ταξιδεμένους. Εἶχα τὴν τύχη νὰ γνωρίσω δυὸ-τρεῖς Τρικαλινούς, οἱ ὁποῖοι θυμοῦνται τὸν θυρικὸ Μίτια νὰ συχνάζει σ' ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ σταθερὰ του στέκια, ποὺ ἦταν τὸ βιβλιοπωλεῖο «Τσιαμούλη», στὴν κεντρικὴ πλατεία τῆς πόλης, ὅπου σήμερα βρίσκεται ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα. Ἐκεῖ συχνάζε πολλὲς φορές, ὅπως διατείνονται, καὶ ὁ Λιάπκιν. Ὁ Μίτια ἔβρισκε πάντα τὴν εὐκαιρία καὶ συζητοῦσε φιλικὰ μὲ τοὺς ντόπιους. Χαρακτηριστικὸ στιγμιότυπο ἀπὸ τὸ βιβλιοπωλεῖο «Τσιαμούλη» εἶναι ἡ εἰκόνα του νὰ ἀγοράζει συχνὰ δεσμίδες κόλλες ἀναφορᾶς καὶ μαλακὰ μολύβια κατὰ δωδεκάδες. Ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴ γερὴ αὐτὴ μνήμη θέλω μόνο νὰ ἀναφέρω τὸν Μιχάλη Πιτσάκο, μανιώδη συλλέκτη στὰ Τρίκαλα παντὸς πολιτισμικοῦ ὑλικοῦ, γιὰ τὸ ἔγκυρο τῆς γνώμης του. Ἐπίσης τὸν Μιχαὴλ Χατζηγιάκη («Ἡθογραφικὰ καὶ Πολιτικὰ», Ἑλληνικὴ Εὐρωεκδοτικὴ, Ἀθήνα 1989) ποὺ καταγράφει τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Καραγάτσης στὸ γραφεῖο του στὰ Τρίκαλα (1945) μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ συντάκτη τῶν «Καθημερινῶν Νέων», ἡμερησίδας τοῦ Λουκῆ Ἀκρίτα. Σ' αὐτὴν τὴν ἐπίσκεψη μάλιστα ὁ συγγραφεὴς τοῦ Γιούγκερμαν ἀνακάλυψε στὶς προθῆκες τοῦ βιβλιοπωλείου «Πανουργιᾶ» τὸ, τυπωμένο στὸ χωριὸ Στουρναρέικα, βιβλίον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Κ.Κ.Ε. Νίκου Ζαχαριάδη μὲ τίτλον «Ὁ ἀληθινὸς Παλαμᾶς». Ὁ Καραγάτσης ἀγόρασε ὅλα τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου,

προκειμένου να τὰ μοσχοπουλήσει, ὅπως εἶπε, στὸν Κατσίμπαλη, μεγάλο συλλέκτη τῶν ἐλληνικῶν ἐκδόσεων.

Ἡ μνήμη τῶν ὀλίγων αὐτῶν Τρικαλινῶν θέλουν τὸν Καραγάτση νὰ επισκέπτεται τὸ κακόφημο γιὰ πολλά χρόνια μὰρ «Ὁ μαῦρος γάτος», πάνω ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε χαρτοπαικτικὴ λέσχη καὶ ὁ οἶκος ἀνοχῆς τῆς κ. Νίνας. Περιγράφουν δὲ μὲ χαρακτηριστικὸ τρόπο τὴν ὑπαρξὴ τῆς ξύλινης σκάλας, ποὺ ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὸ ἰσόγειο στὸν πρῶτο ὄροφο καὶ ποὺ στὸ κεφαλόσκαλό της ἔλαβαν χώρα ἀμέτρητοι καυγάδες πατέρων καὶ γιῶν, ποὺ εἶχαν τὴν ἀτυχία νὰ συναπαντηθοῦν ἐκεῖ, στὴν πιὸ ἀκατάλληλη μεριά. Θέλω νὰ πιστεῶ ὅτι τὶς εἰκόνες αὐτὲς τὶς γνώριζε λεπτομερῶς ὁ Καραγάτσης, ἀφοῦ τὶς τοποθετεῖ σωστὰ, ἀλλὰ καὶ τὶς περιγράφει ἐναργῶς μέσα στὴ «Μπουχούνστα». Εἶναι πληροφορίες ποὺ γνωρίζει ὅπωςδήποτε ἀπὸ πρῶτο χέρι.

Ἀλλὰ, ἄς πάρουμε τὴν «Μπουχούνστα» ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ὁ τίτλος καὶ οἱ πρῶτες φράσεις τοῦ ἀφηγήματος μᾶς προϊδεάζουν γιὰ τὸν τόπο, ἀργότερα καὶ γιὰ τὸν χρόνον, τῆς μυθοπλασίας. Πρόκειται γιὰ τὸ χωριὸ Μπουχούνστα (ἢ Μπουχούνιστα), σημερινὸ Μεγαλοχώρι, ἔδρα τοῦ Δήμου Ἐστιαιώτιδος, ποὺ βρίσκεται στὸ «ἔμπα» τῆς πολιτείας. Σχεδὸν ἀμέσως, ὅμως, ἀρχίζουν νὰ μπερδεύονται καὶ τὰ πράγματα. Γιατὶ, ἐνῶ γνωρίζουμε ὅτι ἡ Μπουχούνστα εἶναι ἓνα κεφαλοχώρι λίγο ἔξω ἀπὸ τὰ Τρίκαλα καὶ στὸν δρόμο, ὅπως ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴ Λάρισα, τόσο ὁ ἀφηγητὴς μὲ τὸν σύντροφό του τὸν Πέτια φαίνονται Ρῶσοι, ἀλλὰ καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς Μπουχούνστας μιλάει μόνον ρώσικα, μετράει τὴν ἀπόστασιν σὲ βέρστια καὶ κάνει ἀγοραπωλησίες σὲ καπίκια. Ἐδῶ συναντᾶμε τὶς πρῶτες ἀνατροπὲς τῆς ἀφήγησιν, καθὼς σὲ ἓναν ὑπερχῶρο σμίγουν ἄνθρωποι καὶ πολιτεῖες ἀπὸ διαφορετικοὺς μικροχώρους σὲ μιὰ κοινὴ ἀνθρώπινη μοῖρα. Ἡ, λοιπὸν, ἡ Μπουχούνστα βρέθηκε ὡς διὰ μαγείας στὴ μέση τῆς χώρας τῶν Τατάρων, ὅπως ἡ Τῆλος τοῦ «Χαμένου νησιοῦ» ἐγινε τὸ Ταῖλι τοῦ Εἰρηνικοῦ, ἢ οἱ ἀναρίθμητες φυλὲς τῶν Μουζίκων καὶ τῶν Τσερκέζων ἀπὸ τὶς ἀχανεῖς στέπες τοῦ Βορρᾶ, μεταφέρθηκαν καὶ ἀνακατεύθηκαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Θεσσαλίας.

Στὸ χωριὸ Μπουχούνστα ὁ Καραγάτσης βρίσκει τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπελευθερώσει ἀμέσως τὶς λιμπιντικὲς του παρορμήσεις καὶ νὰ μᾶς χαρίσει ἐρωτικὲς περιγραφές, ποὺ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀναδεικνύουν τὴν παμφάγα ἰδιοσυγκρασία τοῦ ἀνδρα ποὺ δὲν λογαριάζει κινδύνους μέχρι νὰ κορέσει τὴν ἀγρυπνία τοῦ φύλου του καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ δώσει τὶς πρῶτες ἀφορμὲς γιὰ ἐκείνους τοὺς κριτικούς, οἱ ὁποῖοι θὰ τὸν ὀνομάσουν ἀργότερα πανσεξουαλιστὴ.

Συνεχίζοντας τὴν πορεία ἀπὸ τὴ Μπουχούνστα πρὸς τὴν πολιτεία περιγράφεται ἓνα ἐπεισόδιον ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ συνέβαιναν στὴν περίοδο τοῦ ἐμφυλίου. Ὁ ἀφηγητὴς Βασίλης Φόμιτς Σολομόνωφ καὶ ὁ σύντροφός του Πέτια πέφτουν σὲ ἐνέδρα δύο ἀπροσδιόριστων ἀνταρτῶν, τοὺς ὁποίους βέβαια ἐξουδετερώνουν. Στὴν κουβέντα ποὺ γίνεται μαζὶ τους ξεκαθαρίζεται ἀκόμα καλύτερα τὸ δρομολόγιον: Δομένικο, Κουτσόχερο, Μπουχούνστα, δηλαδή γραμμὴ γιὰ τὰ Τρίκαλα. Μόνον ποὺ τὰ Τρίκαλα μένουν κρυμμένα στὸ σκοτάδι. Ὅμως τὸ ταξίδι μὲ τὴν τρὶκα τελειώνει, ὁ ἀφηγητὴς μπαίνει στὴν πόλιν καὶ, εὐκαιρίας δοθείσης, περιγράφει τὸ χαρακτηριστικὸ τρικαλινὸ παζάρι τῆς Δευτέρας. Μόνον ποὺ οἱ ἀνατροπὲς καὶ οἱ ἀναγωγὲς στὸν ὑπερχρόνον καὶ ὑπερχῶρον συνεχίζονται:

Νταραβέρι μεγάλο γινόταν, ἀλισβερῖσι τρομερὸ, ἔνεκα ποὺ ἦταν Δεφτέρα σήμερα, (μέρα ποὺ λαβαίνει χώρα τὸ παζάρι), κι ὅλοι οἱ ζωμάχοι τοῦ κάμπου καὶ τῶν βουνῶν ἔρχονται στὴν πολιτεία νὰ πουλήσουν τὸ περισεβούμενο, ν' ἀγοράσουν τὸ χρειζούμενο. Ὡς ἐκ τούτου καὶ τὰ πολλὰ καματερά καὶ κάθε εἶδος τροχοφόρα ποὺ γέμιζαν τοὺς δρόμους, ἐπειδὴς ὁ κάθε μουζίκος κάπου πρέπει νὰ φορτώσει τὸ γέννημά του γιὰ νὰ τὸ κουβαλήσει στὸ παζάρι. Ὁ Καραγκούνης ἔχει τὸ βοῖδαρμπά, ὁ

τορκουμάνος τῆ γκαμήλα, ὁ βλάχος τὸ μουλάρι του, ὁ τσερκέζος τὸ ἄτι μὲ τὰ περήφανα ἀχαμνά.

Μέσα στὸ πολύχρωμο ἀνθρωπομάνι ὁ ἀφηγητὴς μᾶς ἐξομολογεῖται πὼς βρίσκεται στὴν πόλη αὐτὴ ἀναζητώντας τὸν μυστηριώδη Ραπουτίκα, μὲ ἐντολὴ κάποιας ἐπίσης μυστηριώδους Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς. Παρεμβάλλονται συναντήσεις μὲ μάγους, μασκαράδες, πράκτορες καὶ χαφιέδες ὥσπου τὸ δίδυμο τῶν ἡρώων νὰ κατευθυνθεῖ ἐπιτέλους στὸ Καραβάν-Σεράι, ἓνα χάνι στὰ ριζὰ τοῦ κάστρου. Οἱ ὑπαινιγοὶ γιὰ τὴν πολιτικὴ ἀτμόσφαιρα, τὸ μαῦρο χιουῦμορ, ἢ αὐταρέσκια τοῦ δυνατοῦ καὶ ταυτόχρονα ἢ λαιδωρία του εἶναι σαφεῖς. Ἐπίσης ξεκάθαρο εἶναι καὶ τὸ κάστρο τῆς πόλης, καὶ τὰ πολλά χάνια ποὺ ὑπῆρχαν στὰ ριζὰ του καὶ ἡ κακόφημη συνοικία τοῦ «Μαύρου Γάτου» μὲ τὰ παράνομα στέκια. Ἀλλὰ δίνει κι ἄλλα ἀκόμα γνωρίσματα τῆς δίχως ὄνομα πολιτείας.

Ἀφτὴ τὴν πολιτεία λοιπὸν, τὴν ἔσκιζ' ἓνα μικρὸ ποτάμι, πολὺ νόστιμο πραγματικά. Ἦταν κ' ἓνα γιοφύρι ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Τατάρων, μὰ εἶχε γκρεμιστεῖ, ἄγνωστο ἀπὸ ποιὰν αἰτία, κι ἀπόμεινε μονάχα ἡ μεσιανὴ του καμάρα ἀπὸ τὶς τρεῖς...

Ἀσύγκριτα παραστατικὸς ζωγραφίζει τὸν δευτεριώτικο καμβὰ τῆς πόλης καὶ περιγράφει τὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπογεωγραφίας της:

«Ἐδῶ ὁ κόσμος ζεῖ, εἶχε πεῖ ὁ Πέτιας κι εἶχε δίκιο. Τὰ πεζοδρόμια ἦταν πιασμένα ἀπὸ τοὺς ζωμάχους – μουζίκους, βλάχους, τατάρους, караγκούνηδες, τσερκέζους, σαρακατσάνους – ποὺ εἶχαν ἀπλώσει τὸ γένημά τους καὶ τὸ πούλαγαν. Ἄλλοι πάλι, εἶχαν βάλει σὲ πούληση ὄμορφα σκουτιά, ποὺ φαίνουν οἱ γυναῖκες τους τὶς μακριὲς νύχτες τοῦ χειμῶνα στὸν ἀργαλιὸ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ λαδολύχναρου. Βελέντζες φλοκάτες ἀπὸ μαλακὸ μαλὶ ἀρνίσιο, κάπες φασμένες μὲ ἀδριὰ τραγίσια τρίχα, δίμυτα σκληρὰ καὶ ἄσπρα σὰν τὸ χιόνι, πεστιμάλια χρῶμα κεραμιδί, μὲ πράσινα σκέδια, κιλίμια φόντο ἄλικο μὲ ὅλα τὰ λουλούδια τῆς ἀνοιχτῆς κεντημέν' ἀπάνω τους, στρωσίδια καὶ μαξιλιάρια γιὰ μιντέρια, μπόλιες σκουῖρες γιὰ τὶς χηρεβάμενες, φακιόλια παρδαλὰ γιὰ τὶς νιόπαντρες, σιγκούνια χρῶμα αἶμα βοδιοῦ, φουστάνες ὄλο σούρα, ὅπου τὸ μενεξελὶ καὶ ροζ κέντημα μπλέκονταν πολὺ ὄμορφα μὲ τὴ μαύρη τσόχα...»

Ἀλλὰ, μετὰ τὶς ἐπαγγελματικὲς καὶ καλλιτεχνικὲς δραστηριότητες τοῦ τόπου ὁ Καραγάτσης εἶναι τὸ ἴδιο περιγραφικὸς καὶ ἐπεξηγηματικὸς καὶ μὲ τοὺς κατοίκους:

«Βλάχες νὰ τὶς ἀγγίξεις στὸ μάγουλο θάσταζ' αἶμα, караγκοῦνες ξεροψημένες στὸ κάμα τοῦ κάμπου καὶ τὰ ζουμιὰ τῆς μήτρας τους, τζιγγίτισες σὰ μαραμένα κυπαρίσσια, ἄλλες πάλι μυστήριες ἀπ' τὴν Ἀνατολή, μὲ χεῖλια καὶ μάτια σὰ μαχαιριὲς σὲ πεθαμένο κρέας, καὶ γύφτισες ὀρθόστηθες μὲ στήθια τροχάλια καὶ κοιλιὲς ἀχαμνὲς, μπροστὰ πεταμένες, κι ἐδίνονταν στὸ νταβλάντισμα τοῦ κάθε ἀντρίκιου ἀποτέτιου».

Ὡστόσο ἔπρεπε νὰ βρεθεῖ ὁ Ραπουτίκας καὶ οἱ δύο κεντρικοὶ ἥρωες συνέχισαν τὴν ἀναζήτησιν μέσα στὸ ἐπικίνδυνον πλῆθος. Χωρὶς νὰ ἀκολουθήσουμε ἐπακριβῶς τὴν ἀφήγησιν, ἀλλὰ πατώντας ἐδῶ κι ἐκεῖ, ἀκοῦμε κάποια στιγμή μία τσιγγάνα νὰ συμβουλευεῖ: μόνον ἡ Μπουχούνστα μπορεῖ νὰ σᾶς πεῖ ποῦ εἶναι ὁ Ραπουτίκας. Νὰ, λοιπὸν, ποῦ ἡ Μπουχούνστα εἶναι δισυπόστατη. Δὲν εἶναι μόνον χωριὸ, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα. Πῶς μπορεῖ νὰ συμβαίνει κάτι τέτοιο; Ὁ Καραγάτσης ἐξηγεῖ τὸ γεγονὸς αὐτὸ καὶ παράλληλα ἐρμηνεύει καὶ τὸν τρόπο γραφῆς του:

Ὅλα εἶναι βολετὰ. Ζοῦμε σὲ μιὰν ἐποχὴ ποὺ τὸ θάμα, τὸ παράξενο, τὸ δαιμονικὸ κυλάει στὸ δρόμο, τυλίγει τὴ ζωὴ, γίνεται ἡ λογικὴ τοῦ παράλογου, τὸ νόημα τοῦ ἀνεξήγητου.

Ἡ Μπουχούνστα, λοιπὸν, ἀπὸ χωριὸ ποὺ τὴ γνωρίσαμε στὴν ἔναρξιν τῆς ἀφήγησιν, παρουσιάζεται τώρα καὶ ὡς γυναῖκα καὶ, μάλιστα, ὡς ἰδιοκτήτρια ἐνὸς πλούσιου οἴκου ἀνοχῆς, μὲ σαλόνια πολυτελείας καὶ αἴθουσες ἀναμονῆς, μὲ ὑπηρέτριες καὶ καμαριέρες, μὲ πιάνο, ποτὸ, ποικίλα ἄλλα κεράσματα καί, φυσικὰ, ἐξυπηρετικὰ κορίτσια. Ἡ ἀτμόσφαιρα περιποίησης εἶναι ἐπιτηδευμένως ὑψηλοῦ

ἐπιπέδου, ἡ γλώσσα γαλλικὴ καὶ, ὅπου δὲν γίνεται ἀλλιῶς, ἀνακατεύεται καὶ κανένας διάλογος στὰ ἑλληνικά γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόηση, ἀλλὰ ὅλα προβάλλονται μὲ χαρακτηριστικὴ ἀβροφροσύνη καὶ κομπόζη. Ὅπως, ἀκριβῶς δηλαδὴ γίνεται καὶ στὰ ρωσικὰ μυθιστορήματα, ὅταν περιγράφουν τὴν καθημερινή ζωὴ τῶν ρώσων εὐγενῶν. Τὸν συνειρμὸ αὐτὸν ὁ Καραγάτσης τὸν ἐπιτείνει τεχνηέντως, γιατί δὲν θέλει νὰ κρύψει τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν τέχνη τοῦ Ντοστογιέφσκι καὶ τοῦ Τολστόη.

Τέτοιες συνειρμικὲς μεταβάσεις γίνονται πολλές μέσα στὰ κείμενα τοῦ δημιουργοῦ τῆς «Μεγάλης Χίμαιρας» καὶ συνιστοῦν πάντα ἐπιθυμητὲς ἐνέργειες τοῦ συγγραφέα. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε καὶ τὶς διακειμενικὲς συνομιλίαι ποὺ λειτουργοῦν ἀποσαφηνισμένα καὶ ὄχι κεκαλυμμένα στὸ διήγημα καὶ μὲ τὶς ὁποῖες καταδηλώνει τὶς ἀγάπες του ὁ Καραγάτσης κατὰ τρόπο πανηγυρικό. Παράδειγμα στὸ τραγοῦδι ποὺ λέει μιὰ παρέα μεθυσμένων:

*Στὸ χέρι της κρατοῦσε νεκροκεφαλή,
Στὸ στήθος της σιλέτο εἶχε κρυμένο.
Ἐφεβγες κ' εἶπε : «Θὰ σὲ περιμένω!»
Κι οὔτε χαμόγελο στὰ χεῖλη, οὔτε φιλί...*

ὅποτε ὁ συγγραφέας, ὡς ἀφηγητὴς, ἐπεμβαίνει βοηθώντας στὴν ἀποσαφήνιση: «Πολλὸ ὄμορφα, εἶπα, καὶ τὰ λόγια κι ὁ σκοπὸς κ' ἡ ἐκτέλεση. Ἐπειδὴ ὅμως εἶμαι παθιασμένος ἐραστὴς τῆς Τέχνης – ἄχ ἡ Τέχνη! – θὰ ἤθελα νὰ μὲ πληροφοροῦσατε περὶ τοῦ ποιητοῦ, τοῦ συνθέτου... Ἄν καὶ φρονῶ πῶς ὁ ποιητὴς ἔχει ἐμφανέστατη – ναί, ἐ μ φ α ν ἔ σ τ α τ η – ἐπίδραση, Καβαδιέφ...

Γνωρίζετε τὸν Κόλια Χαρίλοβιτς; [...] Ἐγὼ τὸν λατρεύω...

Ἀλλά, νά, μπαίνουμε πιά στὸν οἶκο τῆς, πάλαι ποτὲ κυρίας Νίνας, συγγνώμη... τῆς Μπουχούνστας, κατὰ τὸν Βασίλη Φόμιτς. Ἡ πένα ἐξωραΐζει τὸν χῶρο ἐπιτυχῶς. Ἡ Ματρόνα Γιακόβλεβνα καλωσορίζει: *Ἐπιθυμῶ νὰ νιώθουν οἱ φίλοι μου ἐδῶ, ὅπως θὰ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἐνωθῶν, ici, vous êtes chez votre femme, chez votre maitresse, à votre hôtel, à votre bureau, à vos terres...*

Ἐν τέλει, ἀφοῦ ποτίστηκε ἡ «ὀργισμένη κοιλιάδα τῶν ἀρσενικῶν νεφρῶν», ἀφοῦ ὁ ἦρωας τῆς νουβέλας κοιμήθηκε καὶ ὄνειρεύτηκε τὰ ρωσικὰ ἀνάκτορα καὶ ἄκουσε τὴν ὀρχήστρα ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Τσαϊκόφσκι, ζύπνησε καὶ - αἴφνης - βρέθηκε ἐνώπιον τῆς αἰθέριας μορφῆς τῆς Μπουχούνστας, ποὺ μὲ τὰ δάχτυλά της πάνω στὸ πιάνο σκορποῦσε στὸν οἶκο της μιὰ μουσικὴ παλίρροια. Ἦταν ὄραμα ἢ πραγματικότητα; Διότι ἐκεῖ ποὺ ἡ Μπουχούνστα ἐμφανίστηκε μὲ σάρκα καὶ ὀστά, ἐκεῖ ἀστραπιαῖα πάλι ἐξαφανίστηκε. Μά, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μείνει ἔτσι. Δὲν ἦταν δυνατὸ μιὰ γυναῖκα νὰ ἐμφανιστεῖ στὸ καραγατσικὸ προσκήνιο καὶ νὰ μὴν κατακτηθεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀναζήτησις τοῦ Ραπουτίκα συνδυάζεται ἀμέσως καὶ μὲ τὴν ἀναζήτησις τῆς Μπουχούνστας. Ἐν τέλει, ὕστερα ἀπὸ μιὰ σειρὰ γεγονότων ποὺ δὲν χρειάζεται νὰ τὰ παρακολουθήσουμε λεπτομερῶς, ἡ βγαλμένη μέσα ἀπὸ τὰ παραμύθια Μπουχούνστα παραδίδεται ἐρωτικὰ στὸν Φόμιτς, γιὰ νὰ βρεῖ καὶ τὸν θάνατο ἀπὸ τὸ μαχαίρι του, ἀφοῦ αὐτὴ, ὅπως ἀποδείχτηκε, εἶχε φυλακίσει καὶ δολοφονήσει τὸν ἐναγωνίως ἀναζητούμενο Ραπουτίκα.

Τὸ διήγημα κλείνει μὲ μιὰ ἀπὸ τὶς γνωστὲς συμπλοκὲς τοῦ ἐμφυλίου, ποὺ γίνονταν μέσα στὶς συνοικίαι τῶν πόλεων μὲ ἀλόγιστα θύματα καὶ ἀπὸ τὶς δύο πλευρῆς. Ὁ ἀφηγητὴς φεύγει, ἀφήνοντας πίσω νεκρὸ τὸν σύντροφό του. Στὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς γιὰ τὴ Λάρισα ὁ Καραγάτσης περιγράφει πάλι ἓνα γνωστότατο σημεῖο τοῦ δρόμου, τὴ βαλτώδη περιοχὴ τῆς Βούλας, ἐπιβεβαιώνοντας τὸ συγκεκριμένο δρομολόγιο. Τὸ τοπωνύμιον, βέβαια, ἐνώνεται πάλι σ' ἓνα ὑπερ-χωρικό

τοπίο, καθώς γίνεται ταυτόχρονα караγκούνικο νοτερό λιβάδι και στέπα ποδοπατημένη απ' τους τατάρους.

Η στέπα ξανοίγεται μπροστά μου ισόπεδη κι ακύμαντη, σκεπασμένη από τους άφωτους άχνους της νυχτερινής ύγρασίας. Είναι ή Βούλα, – ο μεγάλος βάλτος – που αναδίνει με τό σκότος τις πηχτές ανασαιμιές της γονιμικής σαπρίας της.

Το πέραςμα από το χωριό, αυτή τη φορά, Μπουχούνστα δεν ήταν εύφρόσυνο. Οί έμφύλιες συρράξεις τὸ εἶχαν κάνει στάχτη με νεκρούς πολλούς από τους κατοίκους του. *Φαίνεται πὼς ἦρθε ὁ Αντίχριστος στη γῆς, παρέα με τὸν Άδικο Χάρο, αποφαίνεται ὁ συγγραφέας.*

Τὸ τέλος τοῦ διηγήματος εἶναι κάπως ἀπροσδόκητο. Συντελεῖται με ἓνα καθ' ὁδὸν γλέντι, συντροφιά με ἓνα παράξενο ζευγάρι. Ὁ Καραγάτσης φαίνεται ὅτι τὸ διασκεδάζει. Σὲ ὑποσημείωσή του διευκρινίζει ὅτι δὲν πρόσθεσε τίποτα στὴν ἀνισόρροπη αὐτὴ ἱστορία, πέρα ἀπὸ τὸ λογοτεχνικὸ χτένισμα. *Άλίμονο, λέει, ἂν ἄρχιζα νὰ γράφω τέτοια πράγματα, τώρα, πὸ ἀπόχτησα τὴ φήμη σοβαροῦ πεζογράφου. Δὲν θὰ γίνω κ' ἐγὼ κάποτε ἀκαδημαϊκὸς; Τὶ διάβολο!*

Ὁ συγγραφέας με τὸ κοφτερὸ του πνεῦμα κοροϊδεύει, κριτικάρει, λοιδωρεῖ καὶ ξεσκεπάζει με τὸν τρόπο του καταστάσεις καὶ πράγματα τῆς καταστροφικῆς ἐποχῆς. Δὲν φοβᾶται τίποτα καὶ αὐτὸ τὸ δείχνει εὐθαρσῶς. Κοιτάζει ἀφ' ὑψηλοῦ ἀρκετοὺς ἀπὸ τοὺς πνευματικὸς συναδέλφους του. Εἶναι σίγουρος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ὑπερβέβαιος γιὰ τὴν ἀξία του, συνειδητοποιημένος γιὰ τὴ δύναμη τῆς πέννας του. Γι' αὐτὸ καὶ τολμάει καὶ γράφει ἔστω καὶ τέτοιες ἱστορίες πὸ φαίνονται δῆθεν ἀνισόρροπες -ἐνῶ ρουφιοῦνται ἀναγνωστικὰ- γιὰτὶ μέσα ἀπὸ τέτοιες ἱστορίες μπορεῖ κανεὶς νὰ καυτηριάζει ἐλεύθερα αὐτὰ πὸ δὲν τοῦ ἀρέσουν. Κυρίως, ὅμως, εἶναι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος πὸ μετουσιώνει σὲ ἄμεση λογοτεχνικὴ κατάσταση κάθε ἀνθρώπινη δοκιμασία, κάθε ἀνθρώπινη ὄνειροφαντασία. Κυρίως εἶναι ὁ Καραγάτσης πὸ δὲν χάνει ποτὲ τὴν αἰσιοδοξία του, αὐτὴ τὴ μέγιστη ὑπαρκτικὴ ἀναγκαιότητα .

ΗΛΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΣ

Μέλγος 14-5-2007

Ἐκφωνήθηκε τὸ Σάββατο 19-5-2007 στὸ ἀμφιθέατρο τῆς Ἱατρικῆς Σχολῆς Λάρισας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, στὰ πλαίσια τοῦ 1^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου γιὰ τὸν Καραγάτση (Καραγάτσεια).

ILIAS KEFALAS

RESUME

La nouvelle «Bouhounsta» et les sorties secretes de M. Karagatsis a Trikala

Il s' agit d' une nouvelle de M. Karagatsis qui decrit une transition de Larissa a Trikala. Le texte indique et manifeste admirablement les hommes, l' époque et le caractere de la societe provinciale. Dans ce récit, Karagatsis, en racontant son

itinéraire de Larissa à Trikala, y fait-il admirablement surgir le monde de la province à l' époque.